

Чи встанемо з лави запасних?

Володимир Горбатенко,
доктор політичних наук, професор

Михальченко М. І. Україна як нова історична реальність: запасний гравець Європи. – Дрогобич: ВФ „Відродження”, 2004. – 488 с.

Нова праця відомого українського філософа і політолога Миколи Михальченка, як і попередні його книги останніх років, висвітлює мінливу динаміку суспільно-політичних змін на пострадянському просторі в цілому й в Україні зокрема. Як досвідчений теоретик, який досконало володіє методологією соціально-гуманітарних досліджень, автор застосовує широкий спектр наукових засобів для розкриття порушених ним актуальних питань. При цьому вчений досить вдало поєднує наукову філософсько-політологічну основу з елементами публіцистичного викладення матеріалу.

Основною метою книги є обґрунтування сучасного суспільно-політичного розвитку України в контексті її потенційних можливостей щодо входження в Європейський Союз в якості його повноправного члена. Автор не дає остаточних відповідей на всі запитання, що постали в ході дослідження у зв'язку із сформульованою метою. Його книга спонукає до роздумів і навіть, певною мірою, провокує полеміку щодо окремих проблем. До таких, зокрема, можна віднести запропоновані автором поняття „плюроідеологічне суспільство” та „українська цивілізація”. Втім, з огляду на досить глибоке наукове обґрунтування, вони, як і вдало доповнені авторською інтерпретацією загальноприйняті поняття, мають, безперечно, право на існування.

До основних здобутків автора, одержаних у ході дослідження новаторському сформульованій проблеми, можна віднести такі:

1. Миколі Михальченку вдалося розширити сформовані на вітчизняній дослідницькій базі наукові позиції щодо обґрунтування суспільно-політичного розвитку українського суспільства в межах теорії модернізації. Зокрема, вчений пов'язує дискусію між модернізмом та постмодернізмом з процесами, які відбуваються в рамках транзитного характеру політичної трансформації України.

2. Одним із вагомих здобутків автора є обґрунтування українських

реформ з точки зору необхідності надання їм цілеспрямованості та гуманістичного характеру. До того ж, вчений цілком слушно вважає, що на якість реформаторських зрушень визначальний вплив справляє ідеологічний чинник.

3. У дослідженні чітко простежується динаміка щодо потреби підходу до модернізації українського суспільства як до особливого цивілізаційного феномена, що відзначається неповторністю історичної самореалізації та характером людського потенціалу, з огляду на нерівномірні коливання українського соціуму між елітократією та егалітаризмом. Важливого значення у вищезазначеному контексті автор надає геополітичній стратегії та регіональній політиці України як засобам наближення до Європейського Союзу.

Книга є завершеним твором, що відзначається логічною послідовністю викладення матеріалу, глибоким політичним аналізом, важливістю запропонованих висновків, критично-конструктивним підходом.

Системний курс з політології

Анатолій Пахарев,

доктор політичних наук,

головний науковий співробітник

Інституту політичних і етнонаціональних досліджень

НАН України

Політологія: Підручник для вищих навчальних закладів III – IV рівнів акредитації / За ред. проф. Ф. М. Кирилюка. - К.: Здоров'я, 2004. - 775 с.

Остаточне виокремлення науки про політику – **політології** у самостійну галузь суспільствознавства обумовлене значним зростанням кількості, різноманітності та значення політичних проблем, політичних ідей, сил і процесів, які охопили сучасний світ. Природно, що політологія стала однією з провідних дисциплін сучасного суспільствознавства, мета якої – дати громадянам наукові знання про політичні процеси в суспільстві.

Підручник, виданий за редакцією доктора філософських наук професора Ф. Кирилюка, є результатом багаторічних науково-педагогічних досліджень кафедри політології Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серед її авторів відомі в Україні фахівці-політологи, зокрема, професор М. Обушний, професор М. Хилько та інші. У книзі системно викладено всі теми курсу політології. Це гармонізована, цілісна, завершена праця.

Новизна підручника полягає в широкому впровадженні в навчальний процес прикладної політології, навчально-орієнтованої інтерпретації світової політичної науки, демократичному підході авторів до висвітлення загальноцивілізаційних і вітчизняних процесів сучасного політичного життя.

Теоретико-методологічна частина підручника, автором якої є професор М. Обушний, ґрунтовно розкриває природу, детермінанти, структуру, функції та наукову генезу політики. У ній не тільки визначається предмет політології, а й докладно розкриваються закони, категорії, основні функції та методи сучасної політичної науки. Безумовною позитивною якістю цієї частини книги є розміщення семи аналітично-інформаційних схем, в яких представлено структуру, особливості дії, основні класифікації політики, місце політології в системі суспільних наук, проблеми політології як науки,

її функції та методи.

Привертає увагу систематизоване розкриття історичних етапів світової і вітчизняної науки про політику (автор – професор Ф. Кирилюк). У цій частині підручника розкривається не тільки еволюція наукової думки про політику від стародавніх до новітніх часів, а й ґрунтовне висвітлення історичної генези політичних ідей східного слов'янства, мислителів Давньоруської держави аж до формування української політичної думки XIX – XX століть.

Доречно розміщено дві таблиці з порівнянням політичних ідей Платона і Аристотеля (стор. 47), а також таблиці зі змістом політичних ідей пам'яток Київської Русі (стор. 68 – 69). Корисним, на наш погляд, є виділення в окремі таблиці концепцій Н. Макіавеллі, Т. Гоббса і Дж. Локка (стор. 74 – 76), Ш. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо (стор. 78 – 79), що сприяє глибшому опануванню ідей та поглядів цих видатних політичних мислителів. Автор сформував також таблиці з політичними поглядами польських та українських мислителів XVI – XIX століть. Виокремлено в таблиці базові концепції українського лібералізму, інтегрального націоналізму, державницького націоналізму та консерватизму. Хоча можна було б до них додати таблиці з базовими концепціями націонал-комунізму та соціал-демократизму.

Заслужують на увагу окремі параграфи, присвячені американській, британській, німецькій та французькій політичній науці (стор. 160 – 182). На жаль, для російської політичної думки авторіві „вистачило” двох сторінок поверхового тексту, хоча відомі і тісні зв'язки українських політичних мислителів з російськими, і значний вплив російської політичної думки на становлення, формування та розвиток більшості напрямків української політичної науки.

У розділі „Політична сфера суспільства”, крім нормативно традиційних підрозділів, присвячених питанням влади, соціально-політичної структури суспільства, політичної свідомості і політичної культури тощо, привертає увагу ґрунтовний параграф з етнопонаціональної політики, що не часто зустрічається в інших навчальних виданнях. Оцінюючи позитивно зміст цього розділу, хотілося б відзначити, що підрозділ з політичної ідеології доцільніше було б розмістити перед підрозділом з політичної свідомості і політичної культури.

Певною системністю та змістовною логікою відзначаються розділи, в яких ідеться про політичний процес і політичні системи та інститути. Добре, що в книзі є окремі підрозділи з політичних конфліктів та шляхів їх подолання (автор доц. М. Корж), громадянського суспільства і правової держави (автор доц. І. Федірко). Важливий підрозділ, у якому висвітлюються сутність та роль бюрократії й бюрократизму в житті суспільства (автор доц. І. Федірко). Однак цей підрозділ значно виграє би, якби автор посилив його за рахунок теоретичних положень видатного

політолога новітнього часу М. Вебера – засновника теорії раціональної бюрократії.

Особливо хотілося б відзначити розділ, присвячений політичним технологіям. Його написали професори Ф. Кирилюк, М. Обушний та М. Хилько. Тут докладно розкрито питання процедури та інфраструктури виборчих кампаній, визначено класифікації та моделі виборчих систем, є підрозділи з політичного менеджменту, політичного маркетингу і політичної іміджології, розкрито основні науково-теоретичні засади політичного прогнозування.

У заключній частині підручника ґрунтовно висвітлено зовнішньополітичні проблеми політології (автор проф. М. Хилько). На основі багатовимірності сучасного цивілізаційного розвитку виявлено особливості міжнародних відносин і міжнародної політики сучасності, визначено місце України в геополітичній стратегії світового співтовариства, розкрито сутність, походження та характеристики глобальних проблем сучасності.

Необхідно окремо зупинитися на якості змісту та вдалій структурі підручника. Дуже важливо, що розділи не містять застарілих матеріалів. Це видання може стати настільною книгою не тільки для студентів, аспірантів і викладачів вищих навчальних закладів III – IV рівнів акредитації, а й тих, хто цікавиться політологічною проблематикою та актуальними питаннями сучасності.

Угорщина новітньої доби: суть політичних трансформацій

Микола Головатий,

доктор політичних наук, професор

Ткач Д. І. Сучасна Угорщина в контексті суспільних трансформацій: Монографія / Ін-т політ. і етнонац. дослідж. НАН України. – К.: МАУП, 2004. – 504 с.

Останнє десятиліття збагатило політологічну науку величезним, унікальним і важкоосягненим досвідом соціально-політичних трансформацій, які відбуваються в більшості країн посткомуністичного простору. Кожна з них пройшла унікальний шлях і напрацювала власний досвід модернізації на шляху від тоталітарних до демократичних політичних режимів і моделей життя. Цей досвід є надто специфічним і осягнути його можна лише за двох обставин: визначення спільного, аналогічного, а також неповторного, притаманного безпосередньо конкретній державі, соціуму.

З-поміж надто малої кількості політологічних праць у цьому плані помітною і майже винятковою є монографія Д. Ткача „Сучасна Угорщина в контексті суспільних трансформацій”. Глибокий знавець Угорщини, вчений-міжнародник, професійний дипломат, що майже десять років віддавав сили й талант становленню і зміцненню дружніх стосунків вже нових України і Угорської Республіки, Д. Ткач поставив і вдало зреалізував наукове завдання – аналіз суспільних трансформацій в Угорщині в останнє десятиріччя.

Тож маємо ґрунтовну політологічну роботу, в якій на великому науковому і фактологічному матеріалі здійснено багатофакторний аналіз суті, характеру, особливостей модернізації та сучасного процесу державотворення в сусідній країні. Основними питаннями, при цьому, на які читач зможе отримати ґрунтовну відповідь, є такі. В чому полягає специфіка угорського досвіду державотворення після розпаду колишнього так званого соціалістичного табору? Чому Угорська Республіка набагато „випередила” не лише Україну, але й усі європейські постсоціалістичні країни на шляху перебудови більшості сфер суспільного життя на засадах демократії та ринкових перетворень? Що можуть запозичити інші країни,

зокрема й Україна, з досвіду Угорщини?

Праця Д. Ткача є добрим зразком комплексного, логічного, конструктивного дослідження великої й цілісної політологічної проблеми. Автор детально і глибоко „анатомує” процес становлення нової політичної системи в Угорщині (формування нової системи влади, політичних структур, структур громадянського суспільства), нової економічної та принципово іншої внутрішньої і зовнішньої політики молоді Угорської Республіки. Вдалими є спроби порівняльного аналізу цих процесів з польським, російським, українським і т. д. досвідом у становленні державності. Зробити це автору вдалося за рахунок опрацювання великого об'єму літератури – праць провідних політологів, міжнародників, соціологів.

Автор доводить, що процес політичних трансформацій: а) ніколи не є легким, спрощеним і цілком вдалим; б) може бути результативним лише за умови вироблення чіткої його стратегії, послідовності дій найперш політичної еліти, лідерів держави, які вмiють залучати до здійснення накреслених планів найширші маси громадян.

Монографія Д. Ткача є зразком того, як слід методологічно вивірено, точно, об'єктивно підходити до аналізу історії посткомуністичних трансформацій у будь-якій окремо взятій країні, беручи до уваги не лише реальні результати цього процесу, але й історичну ментальність народу, закономірності становлення державності окремого етносу, особливості економічного господарювання, розвитку духовності тощо. При цьому, маючи великі суто людські симпатії до Угорщини, її народу, Д. Ткач зовсім не ідеалізує нинішню ситуацію в країні, як і не применшує поступу українського державотворення. Та все ж постійно наголошує на тому, що угорський досвід є вдалішим, результативнішим. Зокрема, підкреслює, що загальнонаціональні лідери, політична еліта Угорщини не просто були і є високими духом патріотами, але й будують свою діяльність на основі глибокої аналітики, використовуючи передові політичні технології, чітко визначають основні вектори національної внутрішньополітичної і зовнішньополітичної стратегії.

Завдяки науковій обґрунтованості, предметності аналізу, науковому фактаж, чіткості й логічності викладу матеріалу, напрацюванню висновків і рекомендацій монографія Д. Ткача є помітним вкладом в дослідження політичних трансформацій як Угорської Республіки зокрема, так і інших постсоціалістичних країн в цілому.